ڕۆمانی تاجە گوڵینە و چەندسەرنجێك ... سەدیق سەعید ڕواندزی

یەکێك لەوهۆکارانەی لە پشت بەدیاردەبوونی نووسینەوەیە،لە ئەمڕۆی دنیای نووسین و بڵاوکردنەوەی ئێمەدا، بە تایبەتیش ڕۆمان نووسین،نەبوونی ڕەخنە و هەڵسەنگاندنی دەقەکانە. بێگومان ئەگەردیدگایەکی ڕەخنەیی نەبێت کە دەقی داهێنەرانە و جوان لە دەقی کرچ و کاڵ و ناهونەری جیابکاتەوە، ئەوا دەرفەت لە بەردەم لێشاوێك لە بنووسان دروست دەبێت کە بە ئارەزووی خۆیان بنووسن و دواجاریش هەرشوناسێك مەبەستییان بێت بیدەنە پاڵ نووسینەکانیان.ئەگەر ڕەخنەیەك نەبێت ئەو تێکستانە ڕەتنەکاتەوە، ئەوا نووسین دەبێتە دیاردە. هەڵبەتە ئەمە بەو مانایە نییە کە ڕەخنە و دیدی ڕەخنەییانەی بابەتی نەبێت، بەڵام کاتێ ئەو هەموو نووسینە بەراورد دەکەین بە هەبوونی ڕەخنە، ئەوا بێگومان ناتوانرێت هەموویان بەسەر بکرێنەوە. لەوسۆنگەیەشەوە خەریکە ڕۆمان نووسین ودەست بردن بۆ نووسینی ڕۆمان، دەبێتە دیاردە.بۆ ئاگا لەوەی جیاواز لە هەموو ژانرەکانی تر، ڕۆمان پاشخانێکی هزری گەورە و ڕۆشنبیرییەکی فراوانی دەوێت. خوێنەر کە ڕۆمان دەخوێنێتەوە، هەر تەنها بۆ چێژ و جوانی نییە بگرە بۆ ئەوەشیەتی لە پەراوێزی ئەو ڕۆمانەوە، بە ژیانی سیاسی و کولتووری کۆمەڵگاکانیش ئاشنابێت . ڕۆمان ڕۆشنبیرییە، زانینی زمانە، بەرجەستەکردنی هونەرێکی باڵایە لە گێڕانەوە و گوزارشتکردن.بەڵام کاتێ سەرنج لە بەشێکی زۆری بە ناو ڕۆمانی ئێستا دەدەین، دەبینین ئەو ئستاتیکا و هونەرکارییە نییە کە دەبێ ڕۆمان هەڵگریبێت. زۆرجار کە ڕۆمانێك دەخوێنینەوە، وا هەست دەکەین وتارێك دەخوێنینەوە.بەشێکی زۆری ئەم ناهونەریی بوونە پەیوەستە بە نەبوونی ئەزموونی ڕۆمانەوە. واتە نووسەرلە بنەڕەتدا شاعیرە، بەڵام ڕۆمان دەنووسێت. دەروونناسە بەڵام ڕۆمان دەنووسێت. شانۆکارو دەرهێنەری شانۆیە، بەڵام ڕۆمان دەنووسێت.چاودێری سیاسییە بەڵام ڕۆمان دەنووسێت. ئەمانە و زۆر بواری دیکەش. کاتێ نووسەرێکیش ڕۆمان شوناسی سەرەکی و نووسەر بوونی نەبوو، یاخود هەر بۆخۆدەرخستن ڕۆمانی نووسی، ئەوا ئەوەی دەینووسێت بە ناو ڕۆمانە. ڕۆمانی(تاجە گوڵینە تاجی دڵ) یەکێکە لەوجۆرە ڕۆمانانە.ئەو ڕۆمانە کە ماوەیەکی کەمە بڵاو بۆتەوە، دەنگدانەوەیەکی زۆری

هەبوو، هاوشێوەی ڕۆمانەکانی تر، بە ئاراستەی ستایشکردن،لای خوێنەرە هەمووەکی و بۆ پاشخانەکانی شارەزا لە دەقی ڕۆمان.کەچی خوێنەر کاتێ ئەو ڕۆمانە دەخوێنێتەوە، وا هەست دەکات وتارێك،یان گێڕانەوەی چیرۆکێکی میللی دەخوێنێتەوە، کە تەنها بۆ گێڕانەوە دەگێڕدرێنەوە نەك تەنها بۆچێژو مانا و جوانی.نووسەر هەرچی بە خەیاڵی داهاتبێت ئاخنیویەتە نێو کتێبەکەی و ناویشی ناوە ڕۆمان.ئەو لەوکتێبەدا، باسی(سۆسیالیزم ودونیای دووجەمسەری ، هیتلەرو نازی و گەلی جوولەکە، دیواری بەرلین و و ئەلمانیای ڕۆژهەڵات، ترەمپ و جەنگی سوریا، خەباتی شاخ و زیندان،یاساکانی بەهەشت کۆرۆنا، ئاوارایی و ژیانی پەناهەندەیی، زیندان و گرتن، کەرەنتینە و تەکنەلۆژیا،حەوا و ئادەم، عیسا و مەریەم،مەحەمەد ودابەزینی سرووش بۆی،کلێسای نۆتردام، بە هەشت و دۆزەخ، کریستیان و ئیسلام و بوودییەکان،خۆشەویستی و عەشقبازیی، میدیای ڕۆژئاوا،هەژاریی و خەباتی چینایەتی،)ودەیان شتی دیکە دەکات. وەك ئەوەی ڕۆمان، جیکایەت بێت، هەرشتێك نووسەر مەبەستی بوو، بە دوای یەکدیدا ڕیزیان بکات. کە ڕەنگە هیچ پەیوەندیان بە یەکتریشەوە نەبێت.ئەمە هەرتەنها بۆ ڕەشکردنەوەی لاپەڕەکانەو هیچی تر. زمان لەو ڕۆمانەدا، هەمان ئەو زمانە گشتی و جەماوەریەیە کە تاکەکان پێی دەدوێن. ئەگەر زمانی نووسینی دەقێکیش هەمان زمانی خەڵکە ئاساییەکەی نێو کۆمەڵگە بوو، نازانم ڕۆمان نووسین هونەرەکەی لە کوێدایە؟.

زمانی ئەو ڕۆمانە زمانێکی ڕووت، واقیعی، سادە و سواو لە گێڕانەوە، نائستاتیکییە. زمان لەو ڕۆمانەدا، هیچ هونەرکارییەکی تێدانییە لە وەسفی جوان، لە شیعرییەت، لەچێژ، لە دەربرین و گوزارشتکردن. بگرە هەمان ئەو زمانەیە کە ڕۆژانە لە بازاڕوشوێنە گشتییەکان بەریدەکەوین. بەرلەوەی گێشە نیگایەك لەو زمانەوە دەربخەین، دەمانەوێت ناساندنێکی کورتی ڕووداوی ڕۆمانەکە بکەین. ئەم ڕۆمانە، کە بەشێوەی بەش بەش و لەڕێگەی مۆنتاژەوە دیمەنکانی دەبردرێن و بە یەکەوە دەبەسترێنەوە.هەر دیمەنە و باسی ڕووداوێك دەکات، کە هیچ پەیوەندییان بە یەکترییەوە نییە.بەڵام بەشی زۆری ڕووداوەکەی لە پەیوەندی نێوان لەیلاو ئەو کارەکتەرە پەککەوتەیە دەدوێت کە لەیلای خۆشدەوێت. ڕۆمانەکە کە لە سەردەمی کۆرۆناو پێ دەچێت ئەم چەند مانگەی دوایی نووسرابێت، ڕەنگدانەوەی ئەو دۆخە دەروونی کۆمەڵایەتی وجەماوەرییەیە، کە بە هۆی کۆرۆناوە جیهانی گرتەوە و لێکەوتەی لە سەر هەموو ئاستەکانی ژیان دروست کرد.ئەگەرچی ئەو ڕۆمانە، باس لەو واقیعە کۆمەڵایەتییە دەکات، کە

ئەو قایرۆسە هێنایە ئاراوە، وەلێ نووسەری ڕۆمان بە بێ ئەوەی هەستی پێ بکات، ئاماژەی بە هەندێك ڕووداو داوە، کە هیچ پەیوەندییان بەو دۆخەوە نییە. ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکە نە لە ئاستی بینای هونەری، نە لە ئاستی گێڕانەوە و گرێچندا، ڕووداوەکانی ئەم ڕۆمانە پەیوەندییان بە یەکترییەوە نییە، بەڵکو پتر لە چیرۆکی ڕۆژنامەوانی ڕۆژانە و ئاسایی دەچن، نەك گێڕانەوە لە ڕۆماندا، کە هونەرکارییەکی زۆری دەوێت. بێگومان ئەمە ڕەنگە پەیوەندی بە نەبوونی ئەزموونی نووسینی ڕۆمانەوە هەبێت لای نووسەر.چونکە کاتێ سەرنج لە زمانی گێڕانەوەی ڕۆمانەکە دەدەین، ئەمەمان باشتر بۆ دەردەکەوێت لێرەدا، لە سەر هەندێك لایەنی هونەری ئەو ڕۆمانە دەوەستین.

زمان و گێڕانەوە:

گێڕانەوە یەکێکە لە کردارە سەرەکییەکانی زمان. بەڵام ئەوەی ئەو کردارە لە ڕۆماندا جیا دەکاتەوە، ئەو ڕەهەندە ئستاتیکی و هونەرییەیە کە بەشێکە لە هونەری گێڕانەوە. واتا ڕۆماننووس چەند دەتوانێت لە ڕێی گێڕانەوە خوێنەر بباتە نێو قووڵایی ڕۆمانەکە. لە تاجە گوڵینەدا، زمانی گێڕانەوە، زمانێکی سادە و دووبارەیە و نووسەری ڕۆمانەکە نەیتوانیوە وێنەیەکی هونەری جوان لە ڕێی زمانەوە بەرجەستە بکات. بۆنموونە:_

*لە لا (9) تاکو لا(23)، واتا بە درێژایی نزیکەی سیانزە لاپەڕە، نووسەری ڕۆمانەکە تەنها ئەوە دووبارە دەکاتەوە((چی ڕوویداوە، دنیا بۆ چۆڵ بوو، خودایە قیامەت هەستاوە، بەیەك شەو قیامەت هەلدەستێت،چی ڕوویداوە؟.تد)).

*لا(48)نووسیویەتی:((هیچ گومانم لەوە نییە کە ئەو چرکەساتەی دەگاتەوە بە سنگی دایکی،ئیدی ناسینی بۆنی سنگی دایکی،تامی یەکەم مژینی مەمکی دایکی،یەکەم بەرکەوتەی ڕوخساری لەگەڵ سنگی دایکی،پەنجە هیچ نەزان و تۆقیوەکانی لەگەڵ پێستی مەمکی دایکی،یەکەم بەرکەوتنی لەگەڵ ترپەکانی دڵی دایکی،ئەوکاتەی گوێی ناوە بەسنگی دایکی)). تەنها بە سەرنجدانمان بۆ ئەو چەند پەڕەگرافە، دەزانین نووسەری ڕۆمان تا چەند شارەزایی لە زمانی نووسینی ڕۆمانی هەیە. دووبارە کردنەوەی ئەو هەموو وشە سواوانە، نیشانەی هەژاری و نەبوونی زمانێکی تۆکمە و بە برشتی نووسینی ڕۆمانە کە یەکێکە لە ڕەگەزە سەرەکییەکانی نووسینی ڕۆمان. نازانم ئەوانەی لە بەرگی دواوەی ئەو ڕۆمانە، پەسنی نووسەرو ڕۆمانەکەیان داوە، ئەو چەند دێڕەیان خوێندۆتەوە؟!.

*لا (54)نووسیویەتی:((دەستم دایە لاپتۆپەکە کەلای سەرمەوە

دانرابوو،فایلێکی وۆردم کردەوە و کەوتمە نووسین)). ئەم شێوازە لە زمانی دەربڕین، لە زمانی ڕۆژنامەنووس و چاودێری سیاسی دەچێت نەك ڕۆماننووس.

*لا(61)نووسیویەتی:((ئەوە دڕندەترین جەلادی دوژمنیش ئەو داوایەم لێ دەکات، بۆ ئەوەی بە خۆی بزانێت، لە جیاتی تەسلیمبوونم بە داواکەی، خستمیە بەردەم تە حەدایەکی هێندە گەورە، کە تەنها یەك ڕێگەی دەربازبوونی هەبوو)).ئەم گێڕانەوەیە لە زمانی ڕۆژانە دەچێت نەك ڕۆمان.

*لا(74)نووسیویەتی:((جەنابی کاك ئادەم لە سەر قبولکردنی موسارەحەی لەلایەن حەواوە لە بەهەشت دەرکرا)). با لەوە گەڕێین کە نووسەر چۆن تێگەیشتووە کە حەواو ئادەم بۆ لە بەهەشت دەرکران، لە کاتێکدا خودا لە قورئانی پیرۆز ڕوونیکردۆتەوە کە ئەوان بۆچی دەرکران.تەنها دەپرسین کەسێك ئەمە زمانی دەربڕینی بێت، نازانم چۆن بوێری ئەوەی هەیە ڕۆمان بنووسێت!.کەس تا ئێستا بە حەزرەتی ئادەمی گوتووە:(جەنابی کاك ئادەم)!!.

*لا (77)نووسیویەتی:((بەڵام ئەگەر ئەو ئاستە ترسناکەی تەنیاییەش نەبێت،مومکین نییە بەو شێوازە دەگمەن وداهێنەرانەیە بهێنرێتە بوون).

ئەمانە چەند نموونەیەکن، لە زمانی نووسین و گێڕانەوەی ڕۆمانەکە، کە بێگومان نموونی دیکەش هەن، ئەگەر باسیان بکەین.گێڕانەوەکان پتر لە زمانی ڕۆژ دەچن،نەك زمانی هونەری ڕۆمان.

هەڵە لە گوزارشتکردن و دەربڕین:

لە ڕۆمانەکە دا نووسەر لە زۆر شوێن کەوتۆتە هەڵەوە، کە ئاماژە بە هەندێکیان دەدەین:_

*لا(12)نوسیویەتی:((جیهانی دوێنێ ئێوارە لە جێی خۆی دابوو،هیچی تازە ڕووینەدابوو، نە جەنگی سووریا،نە خۆپیشاندانەکانی عێراق و لوبنان،نە تویتەکانی ترەمپ)).سەرنج بدەن،چۆن نووسەری ڕۆمانەکە جەنگی سوریا کە دە ساڵ لەمەو بەر هەڵگیرسا، لەگەڵ خۆپیشاندانەکانی عێراق و لوبنان ، کە لە چەند مانگی ڕابردوو ڕوویاندا،تێکەڵ دەکات. ئەمە دەریدەخات کە نووسەر بێ ئاگایە لە مێژووی ڕووداوەکان. *لا(16)نووسیویەتی:(تا هەزار ساڵی دیکە توند لە باوەشی دەکەم).ئەمە زێدەگۆیە لە گوتن و وەسفێك کە نەبابەتییە، نەلۆژیکی!

*لا(39)نووسیویەتی:(مامۆستا ئایدن باوکی شیرین و مامۆستای یوسفی هاوپۆلی شیرین، کاری کرێکاری بۆ یوسف دۆزییەوە). سەرنج لەو نەگونجاندن و بێ ئاگایە بدەن. مامۆستا چۆن هانی قوتابییەکی بچووك

دەدات کار بکات، مەگەر مامۆستا کاری پەروەردەکردنە، یان بەڵێندەرایەتی؟!.
*لاپەڕە(38)نووسیویەتی:((یوسف هەموو ڕۆژانی هەینی لەگەڵ وەستا خورشید دەچووە کاری کرێکاریی)). نووسەری ڕۆمان لێرەدا، شارەزایی لە پاشخانی ئایینی و میللی کۆمەڵگەکەی نییە. چونکە دەبوو ئەوە بزانێت، ڕۆژانی هەینی، ڕۆژی پشووی موسڵمانانە و هیچ کەسێك ناچێت بۆ سەر کار. کەسانی وەك یوسفی کارەکتەری بە ناو ئەو ڕۆمانە،بە ڕۆژ کار دەکەن و بەشەو دەخوێنن. *لا (40)نووسیویەتی:((دایکم بە توندی پەتای سیلی گرت و لە ژێر چاودێری تەندروستی دابوو، بەڵام هەر ئەو ڕۆژە بە یەکەوە سەفەرمان کرد)). نازانم کەسێك لە ژێر چاودێری ورد دابێت و نەخۆشی سیلیشی بە توندی گرتبێت، کە نەخۆشییەکی گوازراوەیە و بڵاودەبێتەوە، ئیدی چۆن سووك و ئاسان دەچێتە گەشت و سەفەر؟. ئەمە وەك ئەوە وایە بڵێین((لە چلەی تەمووز بەفرێکی ئەستوور باری بوو)).
*لا (77)نووسیویەتی:((دیمەنێکی دەگمەن و دێرین)).نازانم کە دەگمەنە چۆن دێرینە، یاخود کە دێرینە چۆن دەگمەنە؟! *لا (86)نووسیویەتی:((من دەزانم بە پێی یاساکانی بەهەشت،هەموو مەلاو قەشە و حاخام و مۆنگەکانی ئایینی بوودیش سێوەکەیان لێ حەڵام کردووم). نووسەری ڕۆمانەکە، وا دەزانێت بوودییەکانیش وەك موسڵمانەکان باوەڕیان بە بەهەشت و زیندووبوونەوە هەیە، لەکاتێکدا لای ئەوان، مرۆڤ کە مرد ڕوحی بە پێی کردەوەکانی دەچێتە جەستەی کەسێکی دیکە. واتا لای ئەوان(دۆنا دۆن)هەیە.
*لا (87)نووسیویەتی:((ئاسمان شینی شەفافی پێشیوە)).شینی شەفاف هیچ جوانییەکی تێدایە؟! *لا (87)نووسیویەتی:((ئاگرەکە لە گیانەلادایە)) وەك ئەوەی ئاگر مرۆڤ بێت، ئاوزینگ بدات. ئایا ئەمە واتایە؟.
*لا(116)نووسەر بیری چۆتەوە کە ئەوە ئیتاڵیا و ئیسپانیا بوون بەشێوەیەکی مەترسیدار کۆرۆنایان تێدابڵاوبۆوە،نەك فەرەنسا، کەچی ئەو لەو پەڕەیەدا وادەزانێت ئەوە فەرەنسا بوو کۆرۆنا سەدان هەزاری کوشت.
*لا(117)نووسیویەتی:((سەیرکە کەنیسە سووتاوەکەی نۆتردام چی لێهاتووە،ئەو شاکارە گەورەیە چۆن سووتا،ئاخر هەر ئەو کاتەی سووتا دەبوو ئاماژەکانی ئەم ڤایرۆسی کۆرۆنایە ببینین)).لێرەوە دەردەکەوێت کە نووسەری ئەو کتێبە، بێ ئاگایە لە زەمەنی ڕووداوەکان. چونکە کڵێسەی نۆتردام لە پاریس، لە 15/4/2019 سووتا، بەڵام کۆرۆنا لە مانگی 12/2019 سەریهەڵدا.ئیدی نازانم چۆن نووسەری ڕۆمانەکە،هەشت مانگ پێشووتر زانیویەتی کۆرۆنا سەر

هەڵدەدات؟!. *لا(112)نووسیویەتی:(مۆبایلەکەشم شەوی پیاسەکەم لەگەڵ خوداو باران و شەیتان پێ ئاو ببوو)).بەستنەوەی(خودا)و(شەیتان)و (مۆبایل) و (باران)لەڕستەیەکدا بەیەکەوە، ئاماژەیە بۆ هەژاریی زمان. چونکە ئەم وشانە، نەپەیوەندیی واتایی، نەپەیوەنیی بابەتی و زمانەوانی و فەرهەنگییان بە یەکترییەوە نییە، تەنها بۆ درێژ دادێیە..

*لا(130)نووسیویەتی:_((لەم لاپەڕەیەدا، نووسەر باسی منداڵێکی بچووك دەکات. تەمەنی ئەومنداڵە هێندە بچووکە کە لە نێو عەرەبانەی دەست دەیگێڕن، کەچی سەیر لەوە دایە ئەو منداڵە، وەك ئەوەی قوتابی فرۆید بێت بەوشێوەیە بیر دەکاتەوە!. ئەومنداڵە لەلایەکەوە بۆشیری دایکی دەگریت، لەلایەکی دیکەوە، باسی سێکسی نێوان دایك و باوکی دەکات. لەلایەکەوە باسی گریانەکانی دەکات، لەلایەکی دیکەوە باسی ڕامووسانی نێوان دایك و باوکی دەکات. واتا ئەو منداڵە تەمەن و تێگەیشتنی نەك هەر یەك ناگریتەوە، بگرە نیشانەن بۆ دوو کەسی جیا). نووسەری ڕۆمانەکە کارەکتەرێکی منداڵ دێنێت، بەڵام وەك فەیلەسوفێك وازی پێ ئەکات. لەوە سەیرتریش لەم بەشەدا گوایا بە زمانی منداڵەکە ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە، بەڵام زمانێکی بۆ ماناو دوور لە جیهانی منداڵە، ئەگەرچی لەو تەمەنەدا منداڵ هەر قسەش نازانێت، چ جای ئەو قسە فەلسەفییانەش بکات!ئەم نەشارەزایی و نەزانینە لە پێدانی ڕۆڵ بە کارەکتەرەکان، سیمای دیاری ئەو نووسەرانەیە کە هیچ شارەزاییان لە هونەری نووسینی ڕۆمان نییە و بە داخەوە ڕۆمانیش دەنووسن. لەوە کارەساتریش، چەند قەڵم بە دەستێك کە نازانن بنەماکانی ڕۆمان چین، دەکەونە پەسنی نووسەرو بە ناو ڕۆمانەکەشی.ئەگەرچی ئەمە بەشێکی کورت بوو لە سەرنجەکانی ئێمە لە بارەی ئەو ڕۆمانەوە، کەچی سەیر لەوە دایە نووسەر بە شانازیی و خۆگەورەیەوە لەلاپەڕە(170)ی کتێبەکەی دەنووسێت:(لەو ڕۆمانەدا باسی مێژووی مرۆڤایەتی دەکەم).سەیرە نووسەرێك لە بە ناو ڕۆمانێکی سەدوو هەفتا لاپەڕەییدا، لافی ئەوە لێ بدات کە مێژووی مرۆڤایەتی باس کردووە، کە بە دەیان نووسەرو بەسەدان بەرگ لە کتێبیش باس ناکرێت؟!دوا جار وەك خوێنەرێك هیوادارم نووسەری ڕۆمانەکە، سەرقاڵی دنیای تایبەتی خۆی بێت کە سیاسەتە، چونکە ڕۆمان و سیاسەت دوودنیای لێك جیاوازن،ئاخۆ هیچ سیاسییەکی دنیا هێندەی مارکیز ناو ناوبانگی هەیە؟!.

پەراوێز:_

*تاجە گوڵینە تاجی دڕك، ڕۆمان، نووسینی:سەردار عەبدوڵا، ساڵی چاپ

2020، بڵاوکراوەی دەزگای جەمال عیرفان.

*ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ ژمارە(1137)ی ڕۆژی 22/7/2020 بڵاوکراوەتەوە…